

31. lekce

Gramatika

Gerundium

Gerundium je substantivní jmenný tvar slovesný, který je těsně spjat s gerundivem. Jedná se v podstatě o substantivizované neutrum gerundiva v singuláru, gerundium však nemá nominativ a v akuzativu se používá pouze po předložce. Na rozdíl od gerundiva má aktivní význam a překládá se obvykle **podstatným jménem slovesným** (např. „chválení“) nebo **infinitivem** (např. „chválit“).

Tvary a skloňování

Gerundium se vytváří od nedeponentních i deponentních sloves, význam je u obou typů sloves **aktivní**. Sloveso *esse* ani jeho složeniny gerundium nemají.

Gerundium se skloňuje jako neutrum 2. deklinace. Předložka (*ad*) v přehledu skloňování naznačuje, že akuzativ gerundia se používá pouze po předložkách.

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	3. konjugace (<i>capiō</i>)	4. konjugace
nom. sg.	—	—	—	—	—
gen. sg.	laudand-ī chválení, chválit	monend-ī napomínání, napomínat	legend-ī čtení, číst	capiend-ī chytání, chytat	audiend-ī slyšení, slyšet
dat. sg.	laudand-ō	monend-ō	legend-ō	capiend-ō	audiend-ō
ak. sg.	(ad) laudand-um	(ad) monend-um	(ad) legend-um	(ad) capiend-um	(ad) audiend-um
vok. sg.	—	—	—	—	—
abl. sg.	laudand-ō	monend-ō	legend-ō	capiend-ō	audiend-ō

Gerundia deponentních sloves mají stejné tvary:

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	3. konjugace (<i>capiō</i>)	4. konjugace
nom. sg.	—	—	—	—	—
gen. sg.	hortand-ī povzbuzování, povzbudit	tuend-ī hlídání, hlídat	loquend-ī mluvení, mluvit	patiend-ī snášení, trpět	largiend-ī rozdávání, rozdávat
dat. sg.	hortand-ō	tuend-ō	loquend-ō	patiend-ō	largiend-ō
ak. sg.	(ad) hortand-um	(ad) tuend-um	(ad) loquend-um	(ad) patiend-um	(ad) largiend-um
vok. sg.	—	—	—	—	—
abl. sg.	hortand-ō	tuend-ō	loquend-ō	patiend-ō	largiend-ō

Použití a překlad gerundia

Při překladu do češtiny se vedle infinitivu a podstatného jména slovesného mohou používat také jiná substantiva, předložkové vazby nebo vedlejší věty. Rozhodující je adekvátní vyjádření významu v češtině.

Genitiv

Genitiv gerundia se používá po některých substantivech a adjektivech, např.:

ars, artis, f.	umění	ars amandī	umění milovat
causa, ae, f.	důvod	causa querendī	důvod si stěžovat
cupiditās, ātis, f.	touha	cupiditās regnandī	touha vládnout
facultās, ātis, f.	schopnost	facultās dicendī	schopnost řečnit
locus, ī, m.	místo	locus hiemandī	místo k přezimování
modus, ī, m.	způsob	modus pugnandī	způsob boje
necessitās, ātis, f.	nutnost	necessitās manendī	nutnost zůstat
occāsiō, ōnis, f.	příležitost	occāsiō bibendī	příležitost k napití
potestās, tis, f.	moc	potestās eligendī	moc / možnost si vybrat
ratiō, ōnis, f.	způsob, důvod	ratiō vivendī	způsob života, důvod k životu
spēs, eī, f.	naděje	spēs vincendī	naděje zvítězit, naděje na vítězství
studium, iī, n.	snaha, úsilí	studium discendī	snaha se učit
tempus, oris, n.	čas	tempus aggrediendī	čas zaútočit
cupidus, a, um	toužící	cupidus imperandī	toužící vládnout
peritus, a, um	zkušený	peritus dicendī	zkušený v řečnění

Genitiv gerundia se používá i ve spojení s *causā a grātiā*, které fungují jako předložky, stojí však za slovem:

causā	kvůli, za účelem	ulciscendī causā	kvůli pomstě, za účelem pomsty
grātiā	kvůli, za účelem	spoliandī grātiā	kvůli loupení, za účelem loupení

Dativ

Dativ gerundia se vyskytuje méně často než ostatní pády. Používá se po některých slovesech či spojeních slovesa se jménem, která se pojí s dativem, např.

operam dare + dat. „věnovat se čemu“ *operam damus cantandō* „věnujeme se zpěvu“
adesse + dat. „být přítomen čemu“ *scribendō adfuit* „byl přítomen u psaní“

V kombinaci se slovesem *esse* vyjadřuje „být schopen, být s to“, např.:
Nōn sum solvendō. Nejsem schopen / s to platit.

Dativ se objevuje také po některých adjektivech (např. po *aptus, idōneus* „vhodný“) a substantivech (např. po substantivu *locus* „místo“ nebo po substantivech označujících úředníky, např. *triumvir, decemvir*).

aptus natandō vhodný k plavání
Locum pugnandō elēgerunt. Vybrali místo k boji.

Konstrukce s dativem gerundia po substantivech a adjektivech jsou synonymní s konstrukcí *ad* s akuzativem gerundia, která se používá častěji než dativ.

Akuzativ

Akuzativ gerundia se používá pouze po předložkách. Nejčastěji se vyskytuje předložka *ad*, např.:

<i>veniunt ad populandum</i>	přicházejí k plenění / aby plenili
<i>accēdimus ad accūsandum</i>	přistupujeme k žalobě
<i>locus ad habitandum</i>	místo k bydlení
<i>exemplum ad imitandum</i>	příklad k napodobení
<i>parātus ad pugnandum</i>	připravený k boji
<i>idōneus ad nāvigandum</i>	vhodný k plavbě

Mohou se však vyskytnout i jiné předložky, např. *inter*:

<i>inter cēnandum mortuus est</i>	zemřel při jídle

Jak vyplývá z výše uvedených příkladů, po některých slovech (např. *locus* nebo *tempus*) může následovat gerundium v několika pádech.

Ablativ

Ablativ gerundia se používá po předložkách i samostatně bez předložek. Ve spojení s ablativem gerundia se objevují např. předložky *in*, *dē*, *ā/ab*:

<i>optimus in dīcendō</i>	nejlepší v řečnění
<i>celeritās in respondendō</i>	pohotovost při odpovídání
<i>dē pingendō docet</i>	poučuje o kreslení
<i>abhorret⁶¹ ā scribendō</i>	má odpor k psaní

Ablativ bez předložky vyjadřuje příčinu, způsob nebo prostředek, např.:

<i>legendō discimus</i>	učíme se čtením
<i>dēfessus sum ambulandō</i>	jsem unaven chůzí
<i>castra pugnandō cēpit</i>	tábor dobyl bojem

Náhrada nominativu a bezpředložkového akuzativu

Místo nominativu a bezpředložkového akuzativu, které gerundium nemá, se používá infinitiv prézentu. Infinitiv funguje ve větě jako podmět či jako přímý předmět, např.:

<i>Studēbant bene labōrāre</i> (předmět).	Snažili se dobře pracovat.
<i>Mentīrī turpe est</i> (podmět).	Je hanebné lhát.

Někdy lze místo gerundia použít synonymní konstrukci složenou ze dvou jmen, např. *spēs vincendī* i *spēs victōriae* „naděje na vítězství“. Gerundium se nicméně v klasické latině běžně používá tam, kde se v češtině objevují podstatná jména slovesná nebo infinitiv.

Slova, na nichž konstrukce s gerundiem závisí, mohou být v různých pádech podle jejich funkce ve větě, např.:

<i>Puerī cupiditāte discendī ardebant.</i>	Děti se velmi těšily na učení (dosl. Děti planuly touhou se učit).
<i>Dux nāvēs parātās ad nāvigandum invēnit.</i>	Velitel našel lodě připravené k plavbě.

61 *abhorreō, ēre, uī, - ā* +abl. „mít k něčemu odpor, štítit se něčeho, lišit se“

Spojení s adverbium a předmětem

Gerundium se sice skloňuje, má však i některé vlastnosti typické pro slovesa. Není určováno adjektivem jako česká podstatná jména slovesná (např. „rychlé čtení“), ale adverbium, např.:

- *spēs bene vivendī* naděje na dobrý život
- *atrōciter imperandō* krutým vládnutím

Gerundium může také řídit vlastní předmět. Na rozdíl od českých podstatných jmen slovesných, která se pojí s genitivem (např. „čtení knih“), je předmět gerundia v pádě vyžadovaném slovesem, od něhož je gerundium odvozeno. Podobně jako u gerundiva, také v případě spojení gerundia s předmětem rozlišujeme dvě skupiny gerundií:

- gerundium sloves nepřechodných
- gerundium sloves přechodných

Předmět s gerundiem nepřechodných sloves

Pojí-li se sloveso s předmětem v jiném pádě než v akuzativu, tvar gerundia se nemění a je k němu pouze připojen předmět v příslušném pádě.

causa lēgibus pārendī důvod poslouchat zákony

Předmět s gerundiem přechodných sloves

Pojí-li se sloveso s předmětem v akuzativu, dochází ve většině případů k převodu na tzv. gerundivní vazbu, např. *librōs legendō discimus* > *librīs legendīs discimus* „čtením knih se učíme“.

Při převodu dochází k těmto změnám:

- Z gerundia se stává gerundivum, tedy adjektivum s koncovkami pro všechny tři rody a obě čísla. Zůstává však ve stejném pádě jako původní gerundium.
- Předmět je ve stejném pádě jako gerundivum.
- Gerundivum se shoduje s předmětem v rodě, čísle a pádě.

Gerundivum v těchto vazbách překládáme do češtiny stejně jako gerundium, nikoliv jako vyjádření nutnosti či náležitosti, např.:

occāsiō hostium vincendōrum příležitost porazit nepřátele
parātī ad lēgēs dēfendendās připravení k obhajobě zákonů

Postup při překladu gerundia s předmětem v akuzativu do latiny lze ukázat na spojení „příležitost dobýt město“:

1. Zjistíme, zda sloveso, které budeme při překladu používat, má v latině předmět v akuzativu (*urbem capere*).
2. Vytvoříme vazbu s gerundiem bez předmětu ve shodě s pravidly o užití gerundia v jednotlivých pádech (viz výše). V případě spojení s *occāsiō* „příležitost“ bude gerundium v genitivu: *occāsiō capiendī*.
3. Přidáme k tomuto spojení předmět v akuzativu: *occāsiō capiendī urbem*.

4. Převedeme předmět v akuzativu do pádu gerundia: *occāsio capiendī urbis*.
5. Změníme gerundium na gerundivum a upravíme gerundivum tak, aby se shodovalo v rodě, čísle a pádě s předmětem (*urbis*): *occāsio capiendae urbis*.
6. Předmět (*urbis*) můžeme přesunout před gerundivum (*capiendae*), protože to odpovídá slovosledu obvyklému v těchto konstrukcích: *occāsio urbis capiendae*.

Výsledný překlad zní: *occāsio urbis capiendae*.

Shodné přívlasky rozvíjející předmět se převádí zároveň s ním, např.:

- *occāsio capiendī urbem pulchram et magnam* > *occāsio urbis pulchrae et magnae capiendae*
příležitost dobýt velké a krásné město

Neshodné přívlasky zůstávají beze změny, např.:

- *occāsio capiendī urbem hostium* > *occāsio urbis hostium capiendae*
příležitost dobýt město nepřátel

Beze změny zůstává i vyjádření místa, způsobu apod.:

- *causa lēgātōs in urbem accipiendī* > *causa lēgātōrum in urbem accipiendōrum*
důvod přijmout legáty do města

Stejným způsobem se postupuje i u konstrukcí s gerundiem v dativu, akuzativu a ablativu, rozdíl je pouze v pádu gerundia a následně gerundiva, např.:

- *triumvirī legēs scribendō* > *triumvirī lēgibus scribendīs*
tři muži pro sepsání zákonů
- *missī sunt ad pecūniam accipiendum* > *missī sunt ad pecūniam accipiendam*
byli vysláni převzít peníze
- *agrōs vastandō nocent* > *agrīs vastandīs nocent*
škodí pustošením polí

Zejména bod 4. v uvedeném postupu je pouze pomocným krokem při překladu, konstrukce se takto nemůže v latinské větě objevit. Spojení gerundia s předmětem v akuzativu (tedy „nepřevedená“ podoba) se sice v textech vyskytuje, ale v klasické latině k tomu dochází pouze za určitých podmínek:

- Předmět v akuzativu se může vyskytovat pouze v kombinaci s genitivem nebo bezpředložkovým ablativem gerundia, v ostatních případech se povinně převádí na gerundivní vazbu.
- Předmětem v akuzativu jsou obvykle neutra zájmen (např. *id* „to“, *ea* „to, ty věci“).
- Někdy zůstává předmět v akuzativu i v případě, že by jeho převedením došlo k nelibozvučnému nahromadění dlouhých koncovek *-ōrum* nebo *-ārum*. Místo *occāsio oppidōrum pulchrōrum et opulentōrum capiendōrum* se někdy ponechá *occāsio oppida pulchra et opulenta capiendī* „příležitost dobýt krásná a bohatá města“.

Při převodech na gerundivní vazbu musí zůstat zachován pád původního gerundia, protože se jím vyjadřují syntaktické vztahy ve větě (vyjádření prostředku ablativem, vazba na předložku, spojení se jménem pomocí genitivu apod.). Změnou pádu gerundia a následně gerundiva by se stavba věty rozpadla a věta by ztratila smysl.

Gerundivní vazba po některých slovesech

Gerundivní vazba, která se do češtiny obvykle nepřekládá jako vyjádření nutnosti nebo náležitosti, se používá i po slovesech *dare* „dát“, *trādere* „předat, odevzdat“, *mittere* „poslat“, *relinquere* „nechat“, *cūrāre* „postarat se“ apod. Gerundivum zde vyjadřuje účel nebo záměr a funguje jako doplněk přímého předmětu těchto sloves, se kterým se shoduje v rodě, čísle a pádě, např.:

- *Pater magistrō filiōs educandōs dedit.*
Otec dal učiteli syny na vychování. Otec dal učiteli syny, aby je vychoval.
- *Caesar pontem faciendum curāvit.*
Caesar se postaral o postavení mostu. Caesar se postaral, aby byl postaven most.

Tipy

Konstrukce s gerundivem a jejich překlad

Podle způsobu použití a překladu gerundiva do češtiny můžeme rozlišit tři základní typy konstrukcí:

- gerundivum vyjadřující nutnost nebo náležitost
- gerundivum v tzv. gerundivní vazbě
- gerundivum po slovesech *dare*, *trādere* apod.

Gerundivum vyjadřující nutnost nebo náležitost (respektive překládané pomocí prostředků pro nutnost nebo náležitost) se vyskytuje nejčastěji ve spojení se slovesem *esse*, méně často jako přívlástek některého jména ve větě. Sloveso *esse* může být někdy vypuštěno, pokud ho lze doplnit na základě kontextu.

Parentibus puerī educandī sunt. Rodiče musí vychovávat děti.

Gerundivum v tzv. gerundivní vazbě, která vzniká převedením gerundia s předmětem v akuzativu, se vyskytuje ve stejných pozicích jako gerundium v příslušném pádě. Do češtiny se překládá stejně jako gerundium, tj. infinitivem, podstatným jménem slovesným, předložkovou vazbou, vedlejší větou atd.

Puerīs educandīs parentēs discunt. Rodiče se učí vychováváním dětí.

Gerundivum po slovesech *dare*, *trādere* atd. se překládá pomocí prostředků vyjadřujících účel nebo záměr, např. různými předložkovými vazbami, větou účelovou atd.

Parentēs puerōs educandōs cūrāvērunt. Rodiče se postarali o výchovu dětí.

Rozdělování konstrukcí s gerundivem a gerundiem na jednotlivé typy je spíše umělé a slouží jako pomůcka pro pochopení latinských vět a pro překlad do češtiny. Ve skutečnosti jsou gerundium a gerundivum úzce spjaty.

Různé způsoby pro vyjádření účelu

Účel se v klasické latině může vyjádřit různými způsoby, např.:

- větou účelovou se spojkami *ut/nē* a konjunktivem přítomného nebo imperfekta
- větou vztahnou s konjunktivou vět účelových
- pomocí supina po slovesech pohybu
- pomocí konstrukce *ad* s gerundiem nebo gerundivní vazbou
- předložkou *causā* nebo *grātiā* s gerundiem nebo gerundivní vazbou

Větu „Senát poslal legáty žádat o mír.“ lze přeložit takto:

- *Senātus lēgātōs mīsīt, ut pācem peterent.*
- *Senātus mīsīt lēgātōs, quī pācem peterent.*
- *Senātus lēgātōs mīsīt pācem petītum.*
- *Senātus lēgātōs mīsīt ad pācem petendam.*
- *Senātus lēgātōs mīsīt pācis petendae causā.*

Tento výčet není vyčerpávající. Po některých adjektivech lze účel vyjádřit také gerundiem v dativu apod. Zejména v poklasické latině se účel vyjadřuje i pomocí spojitého participia přítomného aktiva nebo participia budoucího aktiva.

Slovní zásoba

adipīscor, ī, adeptus sum	dosáhnout, získat
auctor, ōris, m.	autor, původce
augeō, ēre, xī, ctum	zvětšovat, zesilovat, podporovat
▪ augēri	▪ zvětšovat se, růst, nabývat moci
cautus, a, um	opatrný, zabezpečený
cognitiō, ōnis, f.	poznávání, vědomost, poznatek, vyšetřování
col(con)loquor, ī, locūtus sum	mluvit s někým, rozmlouvat, vyjednávat
commūnicō, āre, āvī, ātum	sdílet, svěřit se (někomu s něčím), poradit se
(alqd cum alqo)	
comparō, āre, āvī, ātum	připravit, opatřit, získat
▪ classem comparāre	▪ vybudovat loďstvo
concitō, āre, āvī, ātum	hnát, popohnat, pobouřit, pobídnout
concupiscō, ere, cupīvī, cupītum +ak.	zatoužit (po něčem)
coniciō, ere, iēcī, ectum	snést, naházet (na hromadu), usuzovat
cōnsciscō, ere, scīvī, scītum	ustanovit, přijmout usnesení
▪ mortem sibi cōnsciscere	▪ spáchat sebevraždu
cōnsultātiō, ōnis, f.	porada, uvažování, rada
contāgiō, ōnis, f.	dotyk, nákaza
cūnctātiō, ōnis, f.	váhání, otálení
dissimulō, āre, āvī, ātum	zatajovat, skrývat, předstírat, přetvařovat se
ēmendō, āre, āvī, ātum	opravit, zbavit chyb, napravit
eximius, a, um	výborný, vynikající, výjimečný
exitus, ūs, m.	východ, konec, výsledek
expūrgō, āre, āvī, ātum	vyčistit, omluvit, ospravedlnit
frūmentum, ī, n.	obilí
habitō, āre, āvī, ātum	obývat (něco), bydlet
ignōrantia, ae, f.	neznalost
index, icis, m.	udavač, oznamovatel, seznam, nápis, obsah
inermis, e	bez zbraně, neozbrojený, bezbranný
īnstruō, ere, strūxī, structum	postavit, uspořádat, vyzbrojit, vybavit, poučit
intermittō, ere, mīsī, missum	přerušit, přestávat
intrā +ak.	uvnitř, během (nějaké doby), za (nějakou dobu)
invādō, ere, vāsī, vāsum	vejít, vtrhnout, napadnout
lassus, a, um	unavený
lĕgātiō, ōnis, f.	poselstvo, poslové
maledicō, ere, dixī, dictum	nadávat, zlořečit

maritimus, a, um	přímořský, mořský, námořní
minae, ārum, f.	hrozby, vyhrůžky
mōnstrō, āre, āvī, ātum	ukazovat, poučovat
occāsiō, ōnis, f. +gen.	příležitost (k čemu)
paenitentia, ae, f.	lítost, změna smýšlení
percipiō, ere, cēpī, ceptum	přijmout, vnímat, pochopit, učít se
persevērō, āre, āvī, ātum	vytrvat, zůstat, stále (něco dělat), nepřestávat (něco dělat)
plōrō, āre, āvī, ātum	plakat, naříkat
prāvus, a, um	křivý, zvrácený, nerozumný, neslušný, špatný
prōpōnō, ere, posuī, positum	předložit, ukázat, navrhnout
prōscribō, ere, scripsī, scriptum	vyhlásit, zveřejnit, konfiskovat, proskribovat, dát do klatby, dát na seznam nepohodlných osob
sānctitās, ātis, f.	svatost, nedotknutelnost
signum, ī, n.	znamení, znak, socha, obraz
sistō, ere, stitī / stetī, statum +ak.	postavit, zastavit
▪ intrans.	▪ zastavit se, postavit se
superstitiō, ōnis, f.	pověra, pověrčivost
suspiciō, ōnis, f.	podezření, tušení, domněnka
testimōnium, iī, n.	svědectví
timidus, a, um	bojácný, plachý, opatrný, úzkostlivý
tueor, ērī, tutātus (tuitus) sum	pozorovat, dívat se, bránit, hlídat, chránit
turba, ae, f.	dav, lidé, tlačence, zmatek, nepokoj
vīcus, ī, m.	vesnice

Cvičení

1. K uvedeným výrazům přiřaďte vhodné tvary gerundia

accūsandī, ambulandō, audiendī, discendī, loquendō, nāvīgandō, persequendum, proficiscendum, resistendī, salūtandum, scribendō, scribendum, vīvendī

fessus est	spēs
ad	studiō
in	dē
causā	parātus ad
tempus	cupidī
locus aptus	dē ratiōne

2. Doplňte tvar gerundia od vhodného slovesa (je-li to nutné, doplňte předložku)

amāre, vincere, vīvere, legere, docēre, bibere, loquī, pugnāre, venīre, occīdere, dīcere, ambulāre, imitārī, rēgnāre, hortārī, audīre

ars	ēducant
causa	carmina iūcunda
spēs	exempla apta
perītus	grātiā
operam dant	discimus
liber idōneus	cupiditās
occāsīō	potestās
hortāmur	nōn estis

3. Přeložte

1. důvod k odchodu
2. důvod k rychlému odchodu
3. touha žít
4. touha po šťastném životě
5. unaveni prací
6. unaveni těžkou prací
7. možnost poznat
8. možnost dobře poznat
9. učením se cvičíme paměť
10. pilným učením se cvičíme paměť

4. Doplňte koncovku

1. Ad resistend_____ mē parō. (Cic. *Att.* 2, 21, 6)
2. Hoc est discend_____ tempus. (Sen. *epist.* 36, 4)
3. Cīvēs solvend_____ nōn erant.

4. Dē meīs maiōribus facultās dīcend___ mihi nōn datur. (podle Cic. *leg. agr.* 2, 1)
5. Interrogand___ multa discere potes.
6. Nōs ad audiend___ parātī sumus. (Cic. *Tusc.* 1, 9, 17)
7. Speculand___ causā in urbem vēnērunt.
8. Erō tamen in crēdend___ cautus. (podle Cic. *Att.* 10, 9, 3)

5. Převeďte na gerundivní vazbu, je-li to možné (v závorce je správně vytvořené gerundium a jeho předmět v pádě požadovaném slovesem)

1. cōsiliūm (*condendī, urbem*) _____
2. potestās (*subigendī, aliās gentēs*) _____
3. adiuvant ad (*comparandūm, amīcitiās*) _____
4. in (*agendō, rēs*) _____
5. occāsiō (*interrogandī, testēs*) _____
6. ventus aptus (*faciendō, ignem*) _____
7. causa (*ignōscendī, aliīs*) _____
8. dē (*minuendō, dolōrem*) _____
9. Caesar militēs ad (*comparandūm, classem*) _____ mīsit.
10. Rōmānī ad (*oppugnandūm, castra*) _____ vēnērunt.
11. Illī hominī spēs (*adipiscendī, cōsulātum*) _____ fuit.
12. Maiōrēs nostrī hunc locum (*condendō, urbem*) _____ ēlēgērunt.
13. Cicero librum dē (*contemnendō, mortem*) _____ scrīpsit.
14. Sānctitās autem est scientia (*colendī, deōs*) _____. (Cic. *nat. deor.* 1, 116)
15. Iam est tempus (*oblīviscendī, iniūriarum*) _____.
16. Scīptor (*scribendō, historiam*) _____ maximam operam dabat.
17. (*agendō, haec*) _____ diēs est cōsūmptus. (Liv. 10, 22, 8)
18. Hostibus nūlla spēs (*potiendī, castrīs Rōmānōrum*) _____ erat.
19. Decemvirī (*scribendō, lēgēs*) _____ creatī sunt.
20. Seneca multa dē (*accipiendō, beneficia*) _____ scrīpsit.
21. Occāsiō (*parcendī, victīs*) _____ ei data est.

6. Doplňte správný tvar gerundia nebo gerundiva

1. Hostēs, quī numerō militēs nostrōs superābant, (*aggredi*) _____ nōn erant.
2. Saepe dē rēbus (*vituperāre*) _____, sed paulum dē rēbus (*laudāre*) _____ loquēbāmur.
3. Nōbīs illae fēminae, quae multōs liberōs habent, (*admīrārī et adiuvāre*) _____ sunt.
4. Ille inter (*cēnāre*) _____ mortuus est.
5. Imperātōrī potestās (*pugnāre*) _____ data est.
6. Rēs inūtilēs illīs, quī domum parvam habent, (*emere*) _____ nōn sunt.
7. Sed habēmus satis temporis ad (*cōgitāre*) _____. (Cic. *Att.* 12, 27, 3)
8. Quid (*facere*) _____ erat?
9. Hīs locus ad (*habitāre*) _____ datus (erat), quem deinde Tuscum vīcum appellāvērunt. (Liv. 2, 14, 9)
10. Brevitās tuārum litterārum mē quoque brevīorem in (*scrībere*) _____ facit. (podle Cic. *fam.* 12, 9, 1)
11. Militēs iūdicī fūrēs (*pūnīre*) _____ trādidērunt.
12. Mortem sibi conscīvisset, nisi spem (*ulcīscī*) _____ mortis filiae suae habuisset.
13. Haec spem ad (*resistere*) _____ oppidānīs dabant. (Liv. 43, 19, 8)

7. Gerundium, gerundivum nebo infinitiv?

1. Aliīs (*noceō*) _____ fās nōn est.
2. Haec ad (*iūdicō*) _____ sunt facillima. (Cic. *off.* 3, 3, 11)
3. Omnia (*patior*) _____ nōn potuimus.
4. Multī poētās optimōs (*imitor*) _____ studēbant.
5. Inter (*accipiō*) _____ aurum caesī sunt. (podle Liv. 9, 11, 6)
6. Atquī⁶² vīvere, Lucīlī,⁶³ (*militō*)⁶⁴ _____ est. (Sen. *epist.* 96, 5)
7. Nunc fortiter (*agō*) _____ est.
8. Aliquando enim et (*vīvō*) _____ fortiter facere est. (Sen. *epist.* 78, 2)
9. Eōs (*corrumpō*) _____ cōnātus est.

62 *atquī* „avšak“

63 *Lucīlī*: vokativ od *Lucilius*, *i. m.* „Lucilius“

64 *militō, āre, āvī, ātum* „vykonávat vojenskou službu, být na vojně, bojovat“

10. Multī in (*agō*) _____ discunt.

11. Nōnnūllī hominēs (*scribō*) _____ nōn didicērunt.

8. Gerundivum nebo gerundium (sloveso *esse* může být u gerundiva někdy vypuštěno)?

1. Nunc dē poenā pauca **dicenda** sunt. (Cic. *ad Brut.* 1, 15, 10)
2. Quibus (= Gallīs) ad cōsilia **capienda** nihil spatī **dandum** exīstimābat. (Caes. *Gall.* 4, 13, 3)
3. Nihil aequē in beneficiō **dandō vitandum** est quam superbia. (Sen. *benef.* 2, 11, 6)
4. Eīs **resistendum** fuit et reī pūblicaē **cōsulendum**. (podle Cic. *inv.* 1, 3, 5)
5. Quem ad modum **ūtendum** pecūniā, quem ad modum honōre, quem ad modum imperiō? (Cic. *div.* 2, 11)
6. Appāret nōs ad **agendum** esse nātōs. (podle Cic. *fin.* 5, 21, 58)
7. Lēgātiō ad **commūnicanda** cōsilia cum rēge et cum Rōmānō lēgātō Heracleam vēnit. (podle Liv. 31, 46, 2)
8. Erunt mihi plūra ad tē **scribenda**. (podle Cic. *Att.* 2, 20, 3)
9. Satisne est nōbīs vōs **metuendōs** esse? (Liv. 3, 67, 11)

9. Nahradte označené substantivum gerundiem nebo naopak

1. **Minīs** multīs hominibus persuāsit.
2. Hostēs spem **victōriae** iam āmīsērunt.
3. Occāsiō **fugiendī** eīs data est.
4. Quae fuit causa **bellī**?
5. Omnēs cupiditāte **beātē vivendī** incēnsī sumus. (podle Cic. *fin.* 5, 29, 86)

10. Dativ nebo ablativ?

1. Bellō **gerendō** Catōnem praefēcit.
2. Eam rem **dicendō** explicāre nōn possem.
3. Catō autem et **scribendō** adfuit et ad mē dē sententiā suā iūcundissimās litterās mīsit. (Cic. *Att.* 7, 1, 7)
4. Rēbus **gerendis** nōn interfuistī.
5. Eā lēge male **ūtendō** aliī sociīs, aliī populō Rōmānō iniūriam faciēbant. (Liv. 41, 8, 9)
6. Atque hae quidem virtūtēs cernuntur in **agendō**. (Cic. *part.* 78)
7. Decemvirōs **lēgibus scribendis** intrā decem hōs annōs creāvimus. (podle Liv. 4, 4, 3)
8. Romulus foedere Sabinō docuit hanc cīvitātem etiam **hostibus recipiendis** augērī oportēre. (podle Cic. *Balb.* 31)
9. Tempus inde statūtum (est) **trādendis obsidibus exercitūque inermī mittendō**. (Liv. 9, 5, 6)

11. Vyberte správný tvar nebo správné tvary

1. (*dīcendī, dīcendum, dīcere*) est dē Cn. Pompēi singulārī eximiāque virtūte. (Cic. *Manil.* 3)
2. Ingentis irae exitus furor est, et ideō⁶⁵ ira (*vītandum, vītanda, vītandō*) est. (Sen. *epist.* 18, 15)
3. Pompeiō bellum maritimum (*gerendō, gerendum*) datum est. (podle Cic. *Flacc.* 30)
4. Domesticis malis et audācium cīvium cōsiliis saepe est (*resistendīs, resistendum, resistantis*). (Cic. *Sest.* 51)
5. Caesar iīs, quōs in castris retinuerat, (*discēdendō, discēdendī, discēdendīs, discēdentis*) potestātem fēcit. (Cic. *Gall.* 4, 15, 4)
6. Ad iniūriam (*faciendum, faciendam*) aggrediuntur, ut adipiscantur ea, quae concupivērunt. (podle Cic. *off.* 1, 7, 24)
7. Ego ā cōsiliō (*fugiendus, fugiendī*) absūm. (podle Cic. *Att.* 7, 24, 8).
8. Proelia dē (*occupātō, occupandō, occupanda*) ponte crēbra erant. (podle Liv. 7, 9, 7)
9. Breve tempus aetātis satis longum est ad bene honestēque (*vīvendum, vītā, vīvere, vīvendō*). (Cic. *Cato* 70)
10. Dedit mihi epistulam (*legendum, legendam, legendō*) tuam, quam paulō ante accēperat. (Cic. *ad Q. fr.* 3, 1, 19)
11. Is fuit mediocris in (*dīcendō, dīcendīs, dīcente*), doctissimus in (*disputandō, disputātō, disputandīs, disputante*). (Cic. *Brut.* 117)
12. Triumvirōs agrō (*dandōs, dandō*) creat T. Quinctium, A. Verginium, P. Furium.
13. Hunc Fabricius (*reducendum, reductum, reducendō*) cūravit ad Pyrrhum idque eius factum laudātum ā senātū est. (Cic. *off.* 3, 22, 86)

12. Nahradte označený výraz konstrukcí stejného smyslu

1. Itaque tertiā fere vigiliā **ad castra oppugnanda** veniunt. (Liv. 2, 64, 9)
2. Illis temporibus hominēs morbis gravibus **affecti** cūrārī nōn potuerunt.
3. Dux in castra **ad militēs hortandōs** vēnit.
4. Clāmor cīvium ōrātorem **audientium** in cūriā percipī poterat.
5. In senātum **dissimulandī et suī expūrgandī causā** vēnit. (Sall. *Cat.* 31, 5)
6. Dīviciācus **auxiliū petendī causā** Rōmam profectus est.
7. **Tē visum et adiūtum** vēnī, quia tē aegrōtum esse ab amīcō meō audīvī.
8. Antonius **Cicerōnem prōscribendum et occīdendum** cūravit.
9. Ille Deciō **populandōs hostium agrōs** relinquit, ipse cum suis cōpiīs in Etrūriam ad collēgam pergit. (Liv. 10, 18, 9)
10. Antigonus autem **Eumenem mortuum** propinquīs eius **sepeliendum** trādīdit. (Nep. *Eum.* 13, 4)
11. Haedui ad senātum lēgātōs mīsērunt, **ut auxiliū peterent**.

⁶⁵ *ideō* „proto“

13. Uvedte, jaký je rozdíl mezi větami

Catō senātōribus dicēbat Carthāginem esse dēlendā.

Catō senātōribus dicēbat, ut Carthāginem dēlērent.

Catō senātōribus dixit Carthāginem dēlētā esse.

Catō senātōribus dixit Carthāginem dēlētū irī.

Quid agam?

Quid mihi agendum est?

Quid agerem?

Quid mihi agendum esset?

Quid mihi agendum fuisset?

14. Doplňte výrazy do vět a najděte věty, které se od ostatních odlišují

conicienda, dēfendendam, emendum, invādendōs, interficiendum, legendās, mittendum, tuenda, tuendās

1. Media aciēs praetōrī _____ data (est). (podle Liv. 27, 48, 4)
2. C. Mariō, L. Valeriō cōsulibus senātus rem pūblicā _____ dedit. (Cic. *Phil.* 8, 15)
3. Legiōnēs concitāvit et signum ad _____ hostēs equitibus dedit. (podle Liv. 10, 29, 10)
4. Ille Hēraclīdem, cum Syracūsās vēnisset, _____ cūrāvit. (Nep. *Dion* 6, 5)
5. Signa pulcherrima atque antiquissima in onerāriam⁶⁶ nāvem suā _____ cūrāvit. (Cic. *leg. agr.* 2, 100)
6. Mihi Munatius eās litterās _____ dedit, quās ipsī mīserās. (Cic. *fam.* 10, 12, 2)
7. Dēcrētum est, ut frūmentum _____ et ad urbem _____ cūrārent. (podle Cic. *Att.* 15, 9, 1)
8. Clam cum Ariobarzāne facit amīcitiā, manum⁶⁷ comparat, urbēs mūnītās suis _____ trādit. (Nep. *Dat.* 5, 6)

15. Převeďte do aktiva nebo pasiva

1. Lēgātī ā duce ad rēs repetendās missī sunt.
2. Dux militēs ad castra oppugnanda dūxit.
3. Ille vir amīcō fidēli omnia negōtia cūranda trādidit.
4. Ille prīnceps agrōs divitum plēbī colendōs dedit. (podle Cic. *rep.* 3, 16)
5. Occāsio liberandae Graeciae militibus ā fortūnā data est.

⁶⁶ *onerārius, a, um* „nákladní“

⁶⁷ *manus, ūs, f.* „ruka, hrstka, vojenská jednotka“

16. Přeložte do češtiny

1. Rēctum iter, quod sērō cōgnōvī et lassus errandō, aliīs mōnstrō. (Sen. *epist.* 8, 3, 17)
2. Tē pūniendum liberīs trādō tuīs. (Sen. *Thy.* 1112)
3. Ista timidīs timenda sunt. (Sen. *epist.* 85, 27)
4. Multa sunt dicta ab antiquīs dē contemnendis ac dēspiciendis rēbus hūmānis. (Cic. *fin.* 5, 25, 73)
5. „Ridēs in tālibus rēbus?“ „Quid faciam? Plōrandō fessus sum.“ (Cic. *Att.* 15, 9, 1)
6. Tardius ad tē remīsī tabellārium, quod potestās mittendī nōn fuit. (Cic. *Att.* 11, 2, 4)
7. Iīs litterās ab Tarquiniīs reddunt et dē accipiendis clam nocte in urbem rēgibus conloquuntur. (Līv. 2, 3, 7)
8. Fuit igitur causa capiendī novī cōnsiliī. (Cic. *dom.* 14)
9. Vītanda tamen suspīciō est avāritiae. (Cic. *off.* 2, 17, 58)
10. Nam illud vērū est M. Catōnis ōrāculum:⁶⁸ „Nihil agendō hominēs male agere discunt.“ (Colum. 11, 1)
11. Lollius aetāte et morbō impeditus ad testimōnium dīcendum venīre nōn potuit. (Cic. *Verr.* II 3, 63)
12. In Sicīliam sum inquīrendī causā profectus. (Cic. *Verr.* II 1, 16)
13. Sed Iunōnem ā iuvandō crēdō nōminātam. (Cic. *nat. deor.* 2, 66)
14. Nam vīta, sī moriendī virtūs abest, servitūs est. (Sen. *epist.* 77, 15)
15. Grātae mihi tuae litterae fuērunt; ex quibus intellēxī tē affectum esse summā cupiditāte videndī meī. (podle Cic. *fam.* 5, 21, 1)

17. Přeložte do latiny

1. naděje uvidět přítele
2. nutnost snášet útrapy
3. rozkoš tě poslouchat
4. místo vhodné k postavení domu
5. umění dobře mluvit
6. k obraně vlasti
7. ke zničení města
8. k napodobování filozofů
9. kniha o pohrdání smrtí
10. zákon nutný k trestání zlodějů
11. zaměstnaný obděláváním polí
12. snaha chválit sebe sama

⁶⁸ *ōrāculum*, *ī, n.* „věštba, věštna, výrok“

13. Cožpak nemá být medicína pokládána za umění?
14. Vyslanci přišli k mudrci žádat o radu. (všechny možnosti)
15. Lhaním nelze (není možné) dospět (dorazit) k pravdě.
16. Co by byl udělal, kdyby mu byla dána příležitost podplatit mocné úředníky?
17. Poté, co bylo město zničeno požárem, postaral se o obnovení mnoha domů.
18. Někteří filozofové psali o snášení chudoby.
19. V oné době bylo třeba se bát mnoha jiných věcí.
20. Zdá se, že jsi byl při psaní příliš zdoluhavý (*longus, a, um*).
21. Zdá se, že je čas říct pravdu.
22. Všichni přišli, aby si poslechli onoho slavného řečníka.
23. Vypravovali nám o všem, co museli vytrpět za občanské války.
24. Tito lidé byli donuceni přijít, aby podali (řekli) svědectví.
25. Zeptali jsme se soudců, zda jsou připraveni k ochraně práv občanů.

18. Přečtěte si text a odpovězte na otázky

De Christianis puniendis (Plinius,⁶⁹ upraveno a zkráceno)

C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI.

Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad te scribere. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui numquam; ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri.

Interim in iis, qui ad me tamquam Christiani adducebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, num essent Christiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus sum; perseverantes **duci** iussi. Fuerunt alii similis amentiae,⁷⁰ quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos.

Propositus est etiam libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praesente me deos appellarent et imaginí tuae ture ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo. Itaque eos dimittendos esse putavi.

Alii ab indice nominati dixerunt se esse Christianos et mox negaverunt; fuisse **quidem**, sed **desisse, quidam** ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. Hi quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo maledixerunt. Hi affirmabant se solitos esse⁷¹ **stato** die ante lucem convenire carmenque Christo quasi deo dicere. Dixerunt morem sibi discedendi fuisse rursusque conveniendi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; id ipsum se facere desisse post edictum meum, quo **secundum** mandata tua hetaerias **vetueram**.

69 Gaius Plinius Caecilius Secundus. *Epistulae* 10, 96. (Plin. *epist.* 10, 96)

70 *fuerunt similis amentiae*: tzv. gen. vlastnosti, do češtiny lze přeložit adjektivem: „byli podobného šílenství, pomatenosti“, tj. „byli podobně šílení, pomatení, nepřičetní“

71 *solitos esse*: inf. pf. od slovesa *soleō, ēre, solitus sum*, přel. „měli ve zvyku“

Necessarium (esse) credidi ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, et per tormenta quaerere quid, esset⁷² veri. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, immodicam.

Ideo ad consulendum te **decurri**. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter **periclitantium** numerum; multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum et vocabuntur. Neque **civitates** tantum, sed vicus etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et corrigi posse.

Certe satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari et sacra sollemnia diu intermissa repeti. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit⁷³ paenitentiae locus.

Odpovězte

1. Najděte tvary gerundiva a gerundia a uveďte, jaký význam mají v konkrétním kontextu.
2. Určete následující tvary: *duci, desisse, stato, secundum, vetueram, decurri, periclitantium*.
3. Najděte vazby akuzativu a nominativu s infinitivem. Jaké typy infinitivů jsou v nich použity?
4. Vysvětlete proč je věť *num essent Christiani* použit konjunktiv imperfekta.
5. Jaký význam zde má slovo *civitas*?
6. Uveďte synonyma k výrazům: *non nemo, emendari, venerati sunt, desolata*.
7. Jaký je rozdíl mezi *quidem* a *quidam*?
8. Jaký význam má slovo *quam* ve věť *Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, immodicam*? Jaké významy může mít v jiných větách?
9. Jaký typ zájmena je *quae* ve věť *quae turba hominum emendari possit*? Proč?
10. Víte, zda se titulem *dominus* nazýval i císař Augustus?
11. Jak Plinius vůči císaři Traianovi vystupuje? Uveďte místa v textu, na základě kterých lze jeho postoj vysledovat.
12. Co lze z Pliniova dopisu vyvodit o tradičním kultu římských bohů?
13. Najděte slova přejatá do češtiny, která vycházejí z latinských slov vyskytujících se v textu.

Vyberte pravdivá tvrzení

Vyšetřování probíhalo pouze na základě anonymního udání.

Křesťanství se šířilo ve všech společenských vrstvách.

Křesťané byli potrestáni pouze na základě výpovědi svědků.

Při vyšetřování Plinius používal mučení.

⁷² *quid esset veri*: obsahová tázací věta v tzv. druhé závislosti. Konjunktiv imperfekta se zde překládá stejně jako v ostatních obsahových tázacích větách, které jsou závislé na slovese ve vedlejší čas.

⁷³ *sit*: konjunktiv tzv. druhé závislosti, přeložte „jestliže je...“

Po křesťanských bohoslužbách se konaly uzavřené hostiny pro zasvěcené.

Římští občané nebyli potrestáni na místě.

Mezi křesťany patřily i ženy.

Někteří lidé se nikdy nepolepší.

Slovní zásoba

adnotō, āre, āvī, ātum	poznámenat, označit, zaznamenat
ancilla, ae, f.	služka
appellō, āre, āvī, ātum	nazývat, jmenovat
▪ deōs appellāre	▪ vzývat bohy, volat k bohům o pomoc
celebrō, āre, āvī, ātum	často a hojně navštěvovat, slavit, často (něco) dělat
dēcurrō, ere, currī / cucurrī, cursum	seběhnout, běžet, spěchat, uchýlit se k (něčemu), sáhnout k (něčemu)
dēsōlō, āre, āvī, ātum	opustit
▪ dēsolātus, a, um	▪ opuštěný, pustý, zpusťšený
dūcō, ere, dūxī, ductum	vést, odvést (zde: k soudu, do vězení, k potrestání)
hetaeria, ae, f.	skupina, sdružení (politické nebo náboženské)
Christiānus, ī, m.	křesťan
Christus, ī, m.	Kristus
ideō	proto
immodicus, a, um	nemírný, obrovský, bezuzdný
innoxius, a, um	neškodný, nevinný
interim	mezitím
libellus, ī, m.	knížečka, spisek, listina, udání, žaloba
ministra, ae, f.	pomocnice, služka
opīnor, āri, ātum	myslet si, domnívat se
perīclitor, āri, ātus sum	být v ohrožení, přicházet do nebezpečí, podstupovat nebezpečí
pervagor, āri, ātus sum	procházet, pobíhat
+ak.	procházet (něčím), rozšiřovat se, pronikat (někam)
prōmiscuus, a, um	smíšený, společný, všem přístupný, obyčejný, všední
prope	skoro, téměř
quaerō, ere, quaesivī, quaesitum	vyhledávat, vyptávat se, vyslýchat, vyšetřovat
quātenus	jak daleko, do jaké míry, až kam, až pokud
sexus, ūs, m.	pohlaví
sollemnis, e	slavnostní, pravidelný
▪ sollemne, is, n.	▪ slavnost, zvyk
supplicō, āre, āvī, ātum +dat.	pokorně prosit, vzývat boha, modlit se k bohu
tamquam	jako
tormentum, ī, n.	samostříl, mučidlo, mučení
triennium, iī, n.	období tří let, tři roky
tūs, tūris, n.	kadidlo
vel	nebo
▪ vel... vel	▪ jednak... jednak, i...i, jak... jak
veneror, āri, ātus sum	uctívat, ctít, klanět se, modlit se, vzývat

Živá slova

Ad revidendum.

Ars amandi.

Causa bibendi.

Exempli gratia. (E. G.)

Exempli causa. (E. C.)

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.

Lucri causa.

Modus operandi.

Modus procedendi.

Modus vivendi.

gutta, ae, f.	kapka	
lucrum, ī, n.	zisk, zisknost	lukrativní
operor, āri, ātus sum	pracovat, provádět, dělat, jednat	operace
prōcēdō, ere, cessī, cessum	postupovat	proces
revidēō, ēre	opět vidět, opět se podívat	revize